

Ali YÖRÜR

Trakya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Doktora Öğrencisi
Edirne/TÜRKİYE
ali.yorur@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1434-2995

**ÇERKEŞİZÂDE MEHMED TEVFİK
EFENDİ'NİN MİRÂCİYE'Sİ**

MIRAJIYAH OF ÇERKEŞİZÂDE MEHMED
TEVFİK EFENDİ

DOI Number: 10.28981/hikmet.410222

ÖZ

Türkler, İslâm dinini kabul ettikten sonra siyasi, sosyal ve kültürel alanda birçok değişim yaşamışlardır. İslâmî inançlar, ilimler ve hayat tarzları edebiyata yansımıştır. Bu değişim ve akis özellikle klasik Türk edebiyatında yoğun bir şekilde görülür. İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in hayatı ve mucizeleri manzum ve mensur olarak yazılmıştır. Bu arada Miraç hadisesini anlatan eserler de meydana getirilmiştir. Çalışmamıza konu olan eser, Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi'nin kaside nazım biçimi ile yazılan mi'râciyesidir. Mi'râciye, 47 beyitten oluşmakta ve şairin 1304/1887 tarihinde İstanbul'da basılan Kasâ'id-i Tevfik isimli eserinin içinde bulunmaktadır.

Bu makalede miraç mucizesi, mi'râciye türü ve Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi'nin hayatı ve eserleri üzerinde kısaca durulmuş, söz konusu Mi'râciye'nin transkripsiyonlu metni ve günümüz Türkçesiyle ifadesi verilmiş; eser biçim, muhteva, dil ve üslup açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Miraç, Mi'râciye, Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi, Hz. Muhammed.

ABSTRACT

After having accepted the religion of Islam, Turks have experienced numerous changes in the political, social and cultural fields. Islamic beliefs, sciences and life styles have been reflected on literature. This change and reflexion is seen intensively in classical Turkish literature. The life and miracles of the prophet of Islam, Muhammad, were written in poetic and prosaic styles. At this time, masterpieces describing the event of Ascension were also created. The work that is the subject of the present study is the Miraciye written with the kaside (ode) verse style by Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi. Miraciye consists of 47 couplets and is involved in the work of the poet called Kasâ'id-i Tevfik printed in Istanbul on the date of 1304/1887.

In this study, the topics of Ascension miracle, genre of Miraciye, and Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi were emphasized; the transcription of the Miraciye in question and its expression in modern Turkish were provided; and the work was examined in terms of form, content, language, and style.

Keywords: Miraj, Mirajiyah, Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi, Hz. Muhammed.

Giriş

Türklerin Müslümanlığı kabul etmelerinden sonra İslam medeniyetinin etkisiyle toplumsal hayatlarında köklü değişimler olmuştur. Türkler, mimariden musikiye, el sanatlarından hüsnü hatta kadar her alanda İslam medeniyetinin etkisi altında kalmıştır. Bu durum edebî eserlerde de söz konusudur. Edebî eserlerinde dinle ilgili konulara geniş yer vermişler ve münâcâtlar, na'tlar, mevlidler, hilye-i şerifler ve gazavat-nâmeler gibi dinî konuları içeren eserler kaleme almışlardır. Türk edebiyatında Hz. Muhammed'e duyulan sonsuz ve samimi aşk, çok değerli eserlerin ortaya konulmasını sağlamıştır.

Hız. Peygamber sevgisi ve ona olan bağlılık, saadet asrından günümüze kadar sanat, edebiyat, tarih gibi geniş bir yelpazede dikkate değer bir literatür oluşmasına zemin hazırlamıştır. Arap, Acem ve Türk edebiyatlarında Hz. Peygamber için yazılan şiirlerin ve müstakil eserlerin sayısı oldukça fazladır (Türkoğlu 2013: 1618). Özellikle klâsik Türk edebiyatı edipleri "Allah'ı seven beni sever" hadis-i şerifine binaen Hz. Peygamber sevgisini eserlerinde çokça işlemişler, böylece Hz. Muhammed klâsik Türk edebiyatının ana konularından biri olmuştur. Şairler yukarıdaki şiir türlerinin dışında da yeri geldikçe ona duydukları sevgiyi dile getirmişler, yaşamında meydana gelmiş olaylara, mucizelerine göndermelerde bulunmuş; onun hadislerini iktibas etmişler hatta manzum hadis kitapları yazmışlardır (Kaya 2014: 679). Öyle ki Hz. Peygamberin hayatının her safhası doğumu, savaşları, tebliği, miracı, ibadet hayatı, hicreti gibihayatının akla gelebilecek her yönü çeşitli şekillerde edebiyatımızda işlenmiştir (Uzun 1995: 99).

Mi'râc kelimesi, Arapça, "yukarı çıkmak" manasındaki 'araca (عرج) fiilinin mif'âl (مفعال) vezninde bir müstakıdır. Mif'âl vezniyle hem alet ismi hem de mekân ismi yapılabilmektedir. Buna göre mi'râc kelimesinin "yukarı çıkma aleti" ve "yukarı çıkma yeri" olmak üzere iki anlamı ortaya çıkar. Bazı sözlüklerde iki anlamı da birlikte verilmiştir (Akar 1987: 3).

Terimsel ifadeyle ise mi'râc, Hz. Muhammed'in bir gece Mekke'den (Mescid-i Haram) Kudüs'e (Mescid-i Aksa), oradan da Allah'ın katına yükselerek, Allah'a Kâbe Kavseyn mesafesinde yaklaşması ve bu âlemde peygamberlerin ruhlarıyla görüşmesi, Cenneti, Cehennemi, melekleri görmesi ve çok kısa bir an içinde Mekke'ye geri dönmesi mucizesini anlatır (Pala 1986: 372). Miraç, mutasavvıflar tarafından, insanın kendi mana ve hakikatine yükselmesi şeklinde tarif edilebilecek seyr ü sülûk olarak da anlaşılmıştır (Kurnaz 2001: 238).

Miraç, Hz. Muhamed'in peygamberliğinin dokuzuncu yılında, Recep ayının yirmi yedinci gecesinde meydana gelmiştir. Bu hadiseye hem Kur'an'da İsra ve Necm surelerinde hem de peygamberimizin hadislerinde yer verilmiştir. Bu hadise, Peygamberimizin en büyük mucizelerinden birisidir. İslâm medeniyetinin kültür ve edebiyatında büyük yer tutan miraç mucizesi Türk edebiyatında da yüzyıllar boyu işlenmiştir.

Klasik Türk Edebiyatında Mi'râciye/Mi'râç-nâme

Miraç mucizesi, klasik Türk edebiyatında en çok işlenen konular arasındadır. *Mi'râciye*, *Mi'râç-nâme*, *Mi'râc-ı Nebî*, *Mi'râcû'n-Nebî* isimlerle anılan bu tür, müstakil olarak yazıldığı gibi şairlerin divanlarında ve mesnevi gibi başka eserlerin içinde bir bölüm olarak da yer almaktadır.

Mi'râciyeler, XVI. yüzyıldan itibaren artmaya başlamıştır. Divanlarında Mi'râciye bulunan şairlerimizden bazıları arasında, XVI. asırda Lâmiî Çelebi, XVII.'nci asırda Ganî-zâde Nâdirî, Azmi-zâde Hâletî, Nevî-zâde Atâyî, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî Ahmed Dede, Vâdî Muhammed Çelebi, Fasih Ahmed Dede, Riyâzî, Âsım-ı Bosnavî, Selâmî, Rüşdî, Senâyî Şeyh Ali Efendi, XVII. asırda Sâbit, Nazîm Yahyâ, Seyyid Vehbî, Dürrî Ahmed Efendi, Sâlim, Halimî Mustafa Paşa, Alî Nutkî Dede, Mâhir, Hâzık, Hakim Seyyid Muhammed Nûr, Vâsık, Birrî, XIX. asırda İzzet Molla, Fâik Ömer, Lebîb ve Âdile Sultan sayılabilir (Akar 1987: 205)

Bu gelenek XX. asırda da devam etmiş; Enver Tuncalp, Ali Genceli, Necip Fazıl Kısakürek ve Mustafa Âsım Köksal miraç konulu yeni tarz şiirler kaleme almışlardır (Akar 1987: 142).

Klasik Türk edebiyatındaki mi'râciyeler üzerine birçok çalışma yapılmış, kitaplar, tezler ve makaleler hazırlanmıştır.¹ Biz de bu çalışmamızda Çerkeşzâde Mehmed Tevfik Efendi'nin *Mi'râciye*'sini ele alacağız.

Çerkeşzâde Mehmed Tevfik Efendi

Çerkeşzâde Mehmed Tevfik Efendi, Halvetiyye-Şabâniyye tarîkatı şeyhlerinden Mustafa Efendi'nin oğlu olan Osmanlı âlimlerinden Osman Vehbi Efendi'nin oğludur. H. 1242/M. 1826 yılında Ankara'da doğmuştur. İlk tahsilini babasından almıştır. 1262/1846 yılında yüksek öğrenimini tamamlamak için İstanbul'a giderek Vidinli Mustafa ve Hafız Seyyid Efendilerden ders almış ve icazet almaya hak kazanmıştır. Beşiktaş, Halep, Çankırı, Bursa, Balıkesir ve Mısır'da mevleviyet görevlerinde bulunduktan sonra Medine kadısı olmuş, daha sonra Ankara'ya dönerek on iki yıl müderrislik yapmıştır. Üç yıl İstanbul kadılığı yaptıktan sonra Rumeli

¹ Mi'râciyeler üzerine yapılan makale, tez, kitap çalışmalarından bazıları şunlardır: Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987; Hüseyin Ayan, "Abdülbâkî Ârif Efendi'nin Mi'râciyesi" Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Konya, 1986, S. 2, s. 1-11; Orhan Bilgin, "Aşkî Mustafa Efendi ve Mi'râc-nâmesi", Prof. Dr. Nihad M.Çetin'e Armağan, 1999, s. 97-116; Sema Özdemir, Aksaraylı İsa'nın Miraciyesi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996; Ali Fuat Bilkan, "Nâbî'nin "Mi'râc-nâme"si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 2008, S. 1, s. 1-8; Hakan Yekbaş, "Sarıhatipzâdelerden Numan Sâbit Efendi ve Bilinmeyen Mi'râciyesi", *Kültür Tarihinde Sivaslı Bir Aile Sarıhatipzâdeler*, Ed. Alim Yıldız, Buruciye Yay., Sivas, 2011, s. 233-271; Ahmet Tanyıldız, "Süleymaniye Kütüphanesi"ndeki 1211 Numaralı Na't ve Mi'râciyye Mecmûası", *Turkish Studies*, Ankara, 2013, C. 8/1, s. 525-547; Hasan Kaya, "Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî'nin Mi'râciyesi", *Turkish Studies*, Ankara, 2014, C. 9/6, s. 677-718; İsmail Yıldırım, "Kerkükî Abdüsettar Efendi ve Mi'râciyye"si", *Turkish Studies*, Ankara, 2014, C. 9/6, s. 1163-1180; H. İbrahim Demirkazık, "Mecidî'nin Miraciyesi"si", *Turkish Studies*, Ankara, 2015, C. 10/8, 2015, s. 849-886. Mi'râciyeler hakkında hazırlanmış bibliyografya çalışması vardır. Emrah Gülüm, "Türk Edebiyatı'nda Mi'râcnâmeler Üzerine Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliyografya Denemesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2014, C. 7, S. 35, s. 105-111.

kazaskerliği muavinliğine tayin edilmiş, aynı yıl Meclis-i Meşayih Nezareti reisi olmuş, 1889'da Anadolu, ertesi yıl Rumeli kazaskeri payelerini almış ve şeyhülislamlığın Meclis-i Müellefat Encümeni başkanlığına tayin edilmiştir.

Dedesi Çerkeşî Mustafa Efendi'nin tarikatına mensup olan Mehmed Tevfik, şeyhülislam olmasına az kalmışken 1893 yılında vefat etmiş ve Aksaray Sofular'daki Ekmel Dergâhı'na defnedilmiştir (Kasâ'id-i Tevfik 1304: 47; DİA 1993: 273).

Çerkeşizâde Mehmed Tevfik Efendi, çoğu Arapça ve dinî konulu olan şu eserleri yazmıştır: *Meziyyet-i İslâmiyye* (İstanbul 1306), *Gâyetü 'l-beyân fi-ilmî'l-mîzân* (İstanbul 1306), *Behcetü't-tarffi-ilmî's-sarf* (İstanbul 1308), *İcmâl-i Nahv-i Arabî*, *Hediyyetü's-sbyân* (İstanbul 1308), *Miftâhü'l-akâid* (İstanbul 1301), *Levâiyhü'l-kudsiyye fi-fezâili Şeyhü Ekber* (İstanbul 1303), *Mecmûa-i Fezâil*, *el-hkânfi-tahkiki'l-îmân*, *Tahkîk-i İdrâkât*, *Risâlefi-kabûli'ttevbe*. *Şerh-i Akâid-i Nesefî Tercümesindeki Halâlara Dâir Risâle*. *Kasaid-i Tevfik*² (1286 Şam, 1304 İstanbul) (Eliacık 2011: 60).

Mi'râciye'nin içinde bulunduğu *Kasâid-i Tevfik*'te yer alan konu başlıkları, beyit sayıları ve içerikleri şu şekildedir:

1. **Tevhîd-i Bârî:** 108 beyitlik bir kaside olup aruzun *mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün* kalıbıyla yazılmıştır.
2. **Nazîre-i Nefî:** Nefî'nin sözüm redifli kasidesine nazire bir na't olup *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* aruz kalıbıyla yazılmıştır.
3. **Kasîde-i Vücûd Der-Medh-i Rasûl:** 61 beyitlik bir na't olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
4. **Kasîde-i İmkâniye Der-Hakk-ı Seyyidü'l-Kevneyn ve Rasûl's-Sekaleyn Sallallâhü Aleyhi Ve Sellem:** 39 beyitlik bir na't olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
5. **Kasîde-i Mi'râciye:** 47 beyitlik bir na't olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
6. **Sahbâ-nâme-i Hakikat:** 63 beyitlik bir na't olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
7. **Na't-ı Şerîf:** 38 beyitlik bir na't olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
8. **Mersiye Der-hakk-ı Hazret-i İmam Hüseyin:** Her biri on beyitten oluşan yedi bentlik terkipli bend şeklinde bir mersiye olup aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmıştır.
9. **Kasîde-i Rahşiyeye Der-Medh-i Sultân 'Abdü'l-Azîz Hân:** 69 beyitlik bir kaside olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
10. **Kasîde-i Kahtiye:** 36 beyitlik bir kaside olup Ankara'nın kıtlığı için *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* aruz kalıbıyla yazılmıştır.
11. **Der-Medh-i Sultân-ı Zamân Abdü'l-Hamîd Hân Dâme Mülkühü:** 39 beyitlik bir kaside olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.

² Kasâid-i Tevfik üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Şeyma Yaşıl, "Çerkeşizâde Mehmet Tevfik Efendi ve Kasâid-i Tevfik'i". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Ankara 2013.

- 12. Der-Medh-i Sultân-ı Abdü'l-Hamîd Hân Dâme Mülkuhû:** 49 beyitlik bir kaside olup aruzun *mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün* kalıbıyla yazılmıştır.
- 13. Şeyhü'-İslam Muhammed Sa'de'd-dîn Efendi Hakkında Söylenmiştir:** 48 beyitlik bir kaside olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
- 14. Hâlâ Mesned-Nişîn-i Makâm-ı Meşihat-i Ulyâ ve Semâhatlü Ahmed Es'ad Efendi Hazretleri Hakkında Söylenmiştir:** 41 beyitlik bir kaside olup aruzun *mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün* kalıbıyla yazılmıştır.
- 15. Kasîde-i Bahâriye Der-Hakk-ı Mûsâ Safvetî Paşa:** 44 beyitlik bir kaside olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
- 16. Nasîhatü'l-İhvân:** 69 beyitlik bir mesnevi olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.
- 17. Şiire Nev-Heves İken Müşârün İleyh Safvetî Paşa Hakkında Söylenen İbtidâî Kasîdedir:** 32 beyitlik bir kaside olup şairin şiire yeni başladığı sıralarda Musa Saffeti Paşa için *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* aruz kalıbıyla yazılmıştır.
- 18. Der-Hakk-ı Pâdişâh-ı Cihân Sâhib-Kırân-ı Zamânü's-Sultân İbnü's-Sultân İbnü's-Sultânü'l-Gâzî Abdü'l-Hamîd Hân Halleda-İllâhü Mülkehû İlä-Âhiri'd-Devrân:** 77 beyitlik bir kaside olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Çerkezîzâde Mehmed Tevfik Efendi'nin Mi'râciyesi:

Çalışmamıza konu olan “Mi'râciye”, 1304/1887 yılında İstanbul'da Mihran Matbaası'nda basılmış olan “Kasâ'id-i Tevfik” isimli eserinin içinde yer almaktadır.

Çerkezîzâde Mehmed Tevfik Efendi'nin Mi'râciyesi, 47 beyitten oluşmaktadır. Eser, kaside nazım şekliyle ve aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Eser, dini muhtevalı bir metin olduğundan içinde çok sayıda Arapça ve Farsça kelime yer almaktadır:

Gül-i şad-berg-i gülistân-ı çemen-zâr-ı kıdem

Ahmed-i mürsel-i nev-bâve-i bâğ-ı 'Adnân

Ne şeb ol merdümüñ bâşire-i ins ü melek

Ne şeb ol nür-ı siyâh-ı zülf-i hür-ı cinân

Şâir, metinde anlamı kuvvetlendirmek ve miracın önemini anlatmak için bir gazel eklemiştir:

Bir gazel söyle bu yerde dil tarafında edâ

Ola her beyti ânîñ bâ'ış-i şevk-i vicdân

Eserde, diğer mi'râciyelerde görülen Hz. Ebu Bekir'in miraç hadisesini tasdik etmesi, Mescid-i Aksa gibi sorular sorulması, namazın elli vakitten beş vakte indirilmesi, miraca çıkarken vasıta olarak kullandığı Burak ve dokuz kat

semada hangi peygamberlerle karşılaştığı ve sohbet ettiği hadiseler yer almamaktadır.

47 beyitlik mi'râciyenin günümüz Türkçesiyle ifadesi şöyledir:

İnsanlar ve cinler yaratıldığından beri bu dünyaya benim gibi isyan denizine batmış yüzü kara biri acaba gelmiş midir? Acaba Allah'ın yardımı benimle birlikte olur mu? Yoksa benim ömrüm bu gaflet ile mi geçer? Ömrümü karanlık bir yolda geçirip zayıf ve kuvvetsiz kaldım ama meleklerin hizmetçi olduğu himmetli bir zatın dergâhını kendime dar-ı emân eyledim. O öyle bir padişahdır ki O'nun her iki sarayına kul olan kişi gelecek kaygısı ile hüzünlenmez. O'nun doğum günü ufuklara ilan edildiğinde; güneş, ay, yıldız ve dünyanın el değmemiş bir sanat olduğunu sanma. Dehr dadısı iki altın düğmeli, gümüş işlemeli mavi fistanını giyip mutlu olarak raks eder. Burada gönülden bir gazel söyle de onun her beyti vicdanın şevkli olmasına sebep olsun. O şah yani Hz. Muhammed, Rahman'ın cemali üzerine perde çekti. Hz. Muhammed'in güzelliği, mâh-ı Ken'ân'ın yani Hz. Yusuf'un parlak şöhretini sildi. Yani ondan daha güzeldir. Bir gecede saadet ile semâya teşrif etti. Bu şeref ile seçilmişlerin önderi olan O'dur. Öyle bir gece ki insanların ve meleklerin gözbebeği ve cennet hurilerinin zülûflerinin siyah nurudur. Yine öyle bir gece ki İlâhî karanlığın meclisinin süsü, can ve cananın toplanma sebebidir. O bir gece değil ezeli aşığın gönlünün âhıdır. Halka halka bütün âleme yayılmıştır. Ka'be örtüsü gibi başkalarına perdedir ve her tarafı harem yakınıdır. Vasitasız ve arada perde olmadan kutsal bahçede baş başa ve zamandan, mekândan münezzeh haremendir. Ebedi parlak yıldızı ve ezeli sabah nuru vahdet burcunda o gece Kur'an okudu. Bir yerde güzel bir gül gibi yetişerek her biri diğerinin güzelliğine bakakaldı. O kutsal meclis, iki denizin kavuştuğu yerdir. Bu iki denizden biri vücûb denizi, diğeri imkân denizidir. Hayal ve düş anlayışının yaprağına sığmaz. Çünkü onda gezinmek tükenmez bir meseledir. Ziyade feyiz ve bereket veren Allah, Miraç Gecesinde kendini peygamberine gösterdi. Hz. Muhammet, kadim gül bahçesinin yüz yapraklı gülü ve Adn bahçelerinin peygamberidir. Felek padişahlara ve dilencilere boyun eğmezken talihin gücü onun esiri olmuştur. Ona sadece dünya esir değil, ziyadesiyle kahreden Rüstem bile her işinde onun azametinden izin ister. Hz. Muhammet, ilm-i ledünnî medresesinin hocası iken Hz. Cebrail orada okumaya yeni başlamıştı. Gökler yaratılmadan önce parlak güneşte onun vücut iklimi vardı. Eğer kutsal nefesi cehennem içinde esse tuba ağacı zakkum ağacına haset eder. Onun lutfu okyanus dalgalarına nispet olursa okyanus dalgaları bir içim su gibi kalır. Ondan nur alan Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer iki elmas değil harem-i hassında incidir. Hz. Hasan'ın kabri, sabah ve akşam varlığını halka gösterir, temiz ve yüce şehit edildiği yeri ziyaret etmeleri için ziyaretçilere böylece bildirmiş olur. Ey cömertlik hayali ve gönül sevgilisinin nakışı. Ey gönül aynasının parlaklığında himmet sahibi olanların en güzeli! Âleme önder olanların, büyük unvanlıların hepsi mutlulukların en büyüğüne, sana kul olmuş. Kader hallerinin sırrı gözlerine görünür, insan kapının tozuna

bassa aydınlanır. Dünyanın, bütün insanların özü yaratılış anında senin kutsal desteğinle kuvvetlenseydi yeni doğanların korunmasına ve bir araya gelmesine zarar gelmezdi ve dört rükûn var olup sonra bozulmazdı. Senin güzelliği vasıflarının kitabını çok zeki olanlar dahi izah edemez. Onu kudret kalemi şerh ve beyan eder. Din Ka'besinin çatısını kuvvetlendirmek için Allah, ona dört halifesinden dört rükûn verdi. O dört halifeden biri gurbet mağarasının dostu olup muhabbetle başını ve canını feda etti. Muhteremler onun kutsal evini övgülerinin cevheri ve zikirlerinin süsü eylemiş. O dört halifeden biri adaletle hükmeden Hz. Ömer'dir. Onun zamanında İslam dini kuvvetlenmiştir. Onun gazabı gökyüzünü geçseydi güneş eriyip su gibi ufuklara akıp giderdi. Dört halifeden biri hayâ ve yumuşaklık haremının sığınılacak yeridir. Kur'an-ı kerim nazımının cemiyet sebebidir. O dört halifeden biri peygamberimizin damadı Allah'ın aslanı Hazret-i Ali'dir. O ilim, edep ve cömertlik kaynağıdır. O aslan gibi kahr ile ani ve şiddetli olarak ileri atılınca anne karnındaki çocuğu titretirdi. Gazap ve kahır ateşi alevlendiği zaman tuba ağacının yapraklarını yakardı. Düşmanları savaş alanında gül renkli şaraba benzeyen damarlarındaki kanı içerlerdi. Ey gönül, artık duaya başlama vakti geldi. Âlemleri yaratan ve rızıklandıran Allah dualarını kabul eylesin. Ey Allahım! Her ne kadar nasipsiz ve çok günahkâr olsam da kulun Tevfik'i kıyamet günü onlara arkadaş eyle.

Sonuç

Klasik Türk edebiyatında Hz. Muhammed'in hayatı ve mucizelerini anlatan pek çok eser kaleme alınmıştır. Peygamber efendimizin miraç hadisesini anlatan mi'râç-nâmeler/mi'râciyeler bunlardandır. Çalışmamıza konu olan eser Çerkeşîzâde Mehmed Tevfik Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Kaside nazım şekli ile yazılmış olan Mi'râciye 47 beyittir. Diğer mi'râciyelere göre çok uzun olmayan bu eserde mi'râciyelerde bulunan birçok konuya yer verilmemiştir. Yine diğer mi'râciyelerdeki zengin tasvirlerle de bu eserde yer verilmemiştir.

Hakkında fazla bilgi bulunmayan bir mi'râciyeyi ortaya koyan bu çalışmanın, hem alana hem de bu konuda çalışacaklara katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

METİN

Kaşîde-i Mi'râciye

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Ben gibi rüy-ı siyeh garğa-i baħr-ı 'ișyân
Geldi mi dehre 'aceb halk olalı ins ile cân
2. 'Acaba yâver olur mı baňa tevfiķ-ı Ĥudâ
Yoħsa bu ġaflet ile vaķtim ider mi ġüzerân

3. Reh-i deycür-ı hevâda idüp ifnâ-yı 'ömr
Eyledim kendimi bu hâl ile bî-tâb u tüvân
4. Lîk bir zât-ı melâ'ik-ı hadem ü pür-himemiñ
Eyledim kendime dergâhını bir dâr-ı emân
5. Ğam-ı ferdâ-yı tefekkür ile maḥzûn olmaz
Öyle bir pâdişâh-ı her dü sarâya ḳul olan
6. Mihr ü meh necm ü felek şanma ki düşîze-i şun'
Rûz-ı mevlûdını âfâḳa idince i'lân
7. Şâd olup raḳş ider ol gün giyinüp dâye-i dehr
İki zer tügmeli sîm işleme mâ'î fistân
8. Bir ğazel söyle bu yerde dil-i ḫurfanda edâ
Ola her beyti anıñ bâ'îş-i şevḳ u vicdân
9. O şeh-i perde-ber-endâz-ı cemâl-i Raḥmân
Ḥüsni şöhret-şiken-i pertev-i mâh-ı Ken'ân
10. İtdi bir şebde sa'âdet ile teşrîf-i semâ
Bu şeref ile odur server-i mümtâz olan
11. Ne şeb ol merdümün bâşire-i ins ü melek
Ne şeb ol nûr-ı siyâh-ı zülf-i ḫûr-ı cinân
12. Ne şeb ol encümen-ârâ-yı sevâd-ı lâhût
Ne şeb ol bâ'îş-i cem'iyet-i cân u cânân
13. Şeb degil âh-ı dil-i 'âşık-ı vech-i ezeli
Ḥalka ḫalka ḫaḡlup 'âleme itmiş sereyân

14. Kisve-i Ka'be gibi hâ'il olup ağıyâra
Şeş cihât-ı harem-i kurbı iderdi pinhân
15. Ne harem halvet-i bî-keyf ü kem-i bâğ-ı Kudüs
Ne harem şahın-ı serâ perde-i bî-eyn ü mekân
16. Neyyir-i şubh-ı ezel kevkeb-i dürrî-i ebed
Burc u vahdetde o şeb eyledi icrâ-yı Kur'ân
17. Gül-i ra'nâ gibi bir yerde tecellî iderek
Her biri digeriniñ hüsne oldu nigerân
18. Olup ol bezm-i Kudüs mecma'-ı bahreyn-i vücüd
Biri deryâ-yı vücüb u biri baħr-ı imkân
19. Varağ-ı havşala-i vehm ü hayâle şıgmaz
Anda cilve-ger olan mes'ele-i bî-pâyân
20. Ya'nî Feyyâz-ı ezel ol şeb-i mi'râcında
Eyledi kendini peygamberine keşf ü 'ayân
21. Gül-i şad-berg-i gülistân-ı çemen-zâr-ı kıdem
Aħmed-i mürsel-i nev-bâve-i bâğ-ı 'Adnân
22. Kuvve-i t̄ali'ini gör ki esiri olmuş
Ser-fürü itmez iken şâh u gedâya devrân
23. Sâde devrân degil Rüstem-i qahhâr-ı қаза
Her işi câh-ı celâlinden ider istizân
24. H̄âce-i medrese-i 'ilm-i ledünnî iken o
Tıfl-ı Rūhu'l-Kuds ol yerde idi ebced-h̄'ân
25. Mihr-i pertevde iklîm-i vücüd olmuş idi

- Gelmedin sâha-i icâda sipihr-i imkân
26. Reşk ider naḥle-i zaḳḳūma nihâl-i ṭübâ
Olsa ger nefḥa-i ḳudsîsi caḥîm içre vezân
27. Luṭf-ı pey-der-peyine nisbet olunsa farazâ
Bir içim şu gibidir mevce-i baḥr-ı 'ummân
28. İki elmâs degil dūr-i ḥarem-i ḥâşşında
Nūr-ı Şiddîḳ ile Fârûḳ andan leme'ân
29. Ḥasen ifâ-yı delâlet iderek şubḥ u mesâ
Meşhed-i pâkini züvvâra iderler i'lân
30. Ey ḥayâl-i keremi naḳş-ı nigâr-ı ḥâṭır
V'ey cemâl-i himemi ferde âyîne-i cân
31. Bu ne aḳşâ-yı sa'âdet ki saña ḳul olmuş
'Âleme server olan ol ḳadar 'âlî 'üvnân
32. Keşf olur dîdesine sırr-ı şu'ünât-ı ḳader
İtse tenvîr başar ḥâk-i deriñle insân
33. Taḳviyet bulsa idi ḳuvve-i ḳudsiyeñ ile
Dem-ı fiṭratda eger cevher-i efrâd-ı cihân
34. Ḥıfz u terkîb-i mevâlîde ḥalel gelmez idi
Mażhar-ı kevn ü fesâd olmaz idi çâr-erkân
35. Nüşa-i vaşfiñi izâḥ idemez derrâke
Ḥâme-i ḳudret ider itse anı şerḥ ü beyân
36. Saḳf-ı beytü'l-ḥarem-i dîniñi taḥkîm içün
Yapdı Ḥaḳḳ yâr-ı cihârıñdan aña çâr-erkân

37. Biri ez-cümle olup hem-dem-i gâr-ı gurbet
İtdi sevdâ-yı muhabbetle fedâ-yı ser ü cân
38. Eylemiş muhteremân-ı harem-i Kudsî hep
Cevher-i midhatini zîver-i ezkâr-ı zebân
39. Birisi hazret-i Fârûk-ı 'adâlet-fermâ
Buldu 'aşrında amîñ kuvveti dîn ü imân
40. Ğazabı semt-i semâyı güzër itseydi mihr
Eriyüp şu gibi âfâka iderdi cereyân
41. Digeri zâviye-dâr harem-i hilm ü hayâ
Zâtıdır bâ'is-i cem'iyet-i nazm-ı Qur'ân
42. Ol biri menba'-ı 'ilm ü edeb ü cûd ü sehâ
Ya'nî dâmâd-ı Nebî hazret-i Şîr-i Yezdân
43. Nice şîr oldığı dem kahr ile şavlet-endâz
Baṭn-ı mâderdeki etfâli iderdi lertzân
44. Ser-firâz oldığı dem şu'le-i kahr u ğazabı
Şecer-i ahṣar-ı ṭübâyı iderdi sūzân
45. Nüş iderdi husemâ bâde-i gül-gûna bedel
Oldığı ma'rekede şerbet-i hûn-ı şiryân
46. Vaḳtidir başla hülûş ile du'âya ey dil
Müstecâb eyleye ol Râzık u Hallâk-ı cihân
47. Eyle **Tevfik**'i refik anlara der-yevm-i cezâ
Ne kadar mücrim-i bî-vâye ise yâ Mennân

Kaynakça

- Akar, Metin. (1987), "Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler", Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- Ayan, Hüseyin. (1986), "Abdûlbâkî Ârif Efendi'nin Mi'râciyesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, s. 1-11, Konya.
- Azamat, Nihat. (1993), "Çerkeşî Mustafa Efendi", *DİA*, C.8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, Orhan. (1999), "Aşkî Mustafa Efendi ve Mi'râc-nâmesi", Prof. Dr. Nihad M. Çetin'e Armağan, s. 97-116.
- Bilkan, Ali Fuat. (2008), "Nâbî'nin "Mi'râc-nâme"si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, s. 1-8, İstanbul.
- Çerkeşîzâde Mehmet Tevfik. (1304), "Kasâid-i Tevfik", İstanbul.
- Demirkazık, H. İbrahim. (2014), "Mecîdî'nin Miraciye'si", *Turkish Studies*, C. 10/8, 2015, s. 849-886, Ankara.
- Eliaçık, Muhittin. (2011), "Çerkeşîzâde Mehmet Tevfik Efendi'nin Vatan Kasidesi" *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (1), s. 57, Çankırı.
- Gülüm, Emrah. (2014), "Türk Edebiyatı'nda Mirâcnâmeler Üzerine Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliyografya Denemesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 35, s. 105-111.
- Kaya, Hasan. (2014), "Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî'nin Mi'râciyesi", *Turkish Studies*, C. 9/6, s. 677-718, Ankara.
- Kurnaz, Cemal. (2001), "Kastamonulu Muslihüddin Vahyî ve Mi'râcü'l-Beyân'ı", Birinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, 21-23 Mayıs 2000, Kastamonu: Kastamonu Valiliği Yayınları.
- Özdemir, Sema. (1996), "Aksaraylı İsa'nın Miraciyesi", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Pala, İskender. (1986), "Mirac", "Miraciye (Miraçnâme)", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler / İsimler / Eserler / Terimler), C: VI, Dergâh Yayınları, s. 372-374, İstanbul
- Şemseddin Sâmî. (1317), "Kâmûs-ı Türkî", Dersââdet.
- Tanyıldız, Ahmet. (2013), "Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 1211 Numaralı Na't ve Mi'râciye Mecmûası", *Turkish Studies*, C. 8/1, s. 525-547, Ankara.
- Türkoğlu, Serkan. (2013), "Mehmed Fevzî Efendi ve Kudisyü's-Sirâc Fî Nazmî'l-Mi'râc Adlı Eseri", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S. 8/13, s. 1617-1644.
- Uzun, Mustafa. (1995), "Edebiyatımızda ve Musikimizde Miraciyeler", Mi'râc Sempozyumu 17 Aralık 1995 Eskişehir, Seha Neşriyat, s. 97-111, İstanbul.

Yekbaş, Hakan. (2011), "Sarıhatipzâdelere Numan Sâbit Efendi ve Bilinmeyen Miraciyesi", *Kültür Tarihinde Sivaslı Bir Aile Sarıhatipzâdelere*, Ed. Alim Yıldız, Buruciye Yay., s. 233-271, Sivas.

Yeşil, Şeyma. (2013), "Çerkeşizâde Mehmet Tevfik Efendi ve Kasâid-i Tevfik'i", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı*, Ankara.

Yıldırım, İsmail. (2014), "Kerkükî Abdüsettâr Efendi ve Mi'râciyesi", *Turkish Studies*, C. 9/6, s. 1163-1180, Ankara.